



GINTNER TAMÁSNÉ HORNYÁK ÁGNES

Élmény-portfólió Madáchra hangolva

PEDAGÓGIAI JELENETEK

Egyre égetőbb és sokszor feltett kérdés a magyartanárok körében, hogy mit tehet az órán a pedagógus, ha a diákok nem olvasnak kötelező irodalmat, főképp hogy az olvasás iránti kedv általában is meglehetősen apadni látszik. A Szerencsi Szakképzési Centrum Tokaji Ferenc Gimnáziuma és Szakgimnáziumában, Tokajban évek óta működtetünk olyan jó gyakorlatot a szövegértés terén, amely alkalmat ad a módszertani megújulásra. Célunk, hogy élményt adjunk, közösséget formáljunk, kritikus szemléletmódot alakítsunk ki és nem utolsósorban felkeltsük a tanulók olvasási kedvét.

ELŐZMÉNYEK: TANÍTÁS- ÉS TANULÁSMÓDSZERTANI KRÍZIS

Iskolánk vegyes profilú középfokú intézmény az észak-magyarországi régióban. Diákjaink között sokan vannak, akik kritikusan fogadják a tananyag tartalmát, s főként a gyakorlatban való felhasználhatóság

győzi meg őket az ismeretek szükségességével kapcsolatosan. A tantestület erre fogékony tagjai igyekeztek a tanulók észrevételeit figyelembe venni, és olyan innovációt kidolgozni, amely a gyakorlatközeliséget, az élményközpontúságot helyezi előtérbe a tanítási órán. Az elmúlt években igyekeztünk a tananyagközpontú irodalomtanítást

égető problémánk az olvasási élmény hiánya

felváltani egy élményközpontú, befogadó központú tanítási módszertannal. Tanulóink jelentős része a családi háttér adottságaiból fakadóan

korlátozott nyelvi kódot használ, ami megnehezíti számukra nemcsak a szépirodalom, hanem a tankönyvek szövegének értelmezését is. A másik égető problémánk az olvasási élmény hiánya volt. A szépirodalmi művek feldolgozása a tanári magyarázatra korlátozódott, s a diákok sok esetben unalmasnak találták ezeket a frontális tanítási módszerrel kényszerűen megtartott órákat. A jegyeik romlottak, az órai hangulat meglehetősen kellemetlenné kezdett válni.

Mindezek rendkívül sürgetővé tették a szemléletváltást. Megkezdtük egy olyan

gyakorlat kidolgozását, amely az előbbieken felvetett problémákat orvosolni képes: a túlnyomórészt frontális munkaforma helyett kiemelt figyelmet kapott a csoportmunka, a páros munka, illetve az egyéni és egyénre szabott munkaformák. A diákok érdeklődését, aktivitását figyelembe véve lehetőségessé vált a figyelem fenntartása a tanítási órán, illetve a tanulás iránti motiváció növelése. Az irodalmi portfólió bevezetésével az elsődleges célunk az volt, hogy a diákok érdeklődése fokozódjon az irodalmi művek iránt, illetve hogy szövegalkotó képességük fejlődjön, szókinccsük bővüljön és társas kapcsolataik pozitív irányba fejlődjenek.

AZ IRODALMI PORTFÓLIÓ AZ ISMERETSZERZÉS ÉS RENDSZEREZÉS ESZKÖZE

A tanulói portfólió olyan dokumentum-dosszié, amely a tanuló előre meghatározott cél- és szempontrendszer alapján összeállított munkáit tartalmazza. Célja egyrészt, hogy a diák aktív és önálló módon képes legyen elmélyülni a téma elsajátításában, másrészt, hogy a pedagógus nyomon követhesse a gyermek meghatározott idő alatt szerzett tudását, fejlődésének ütemét, mélységét, a témafeldolgozás személyiségfejlődésre gyakorolt hatását.

A portfólió összeállítása napjainkban nemcsak az oktatási intézményekben, hanem a munka világában is mind nagyobb jelentőséget kap. Az iskola alkalmas lehet arra, hogy megismertesse a tanulókat a szakértői dosszié összeállításának folyamatával, a munka tartalmi és formai kritériumaival, hiszen a középiskolás diákok

képesek elmélyült kutatómunka során a saját gondolataikat rendszerezni, irányított szempontok segítségével csoportosítani.

A jó gyakorlatunk célja emellett az is, hogy a diákok közt fellépő különbségeket csökkentjük és minden tanuló számára megteremtjük az ismeretszerzési folyamatot kapcsolatos sikerélmények lehetőségét, ezzel segítve a pozitív attitűd kialakítását. A tananyag elsajátítása élményszerű

a középiskolás diákok
képesek elmélyült
kutatómunka során a saját
gondolataikat rendszerezni

megismerési folyamatba ágyazódik, melynek során az irodalmi művel vagy annak részleteivel való találkozás – gyakran szövegrészletek vagy a teljes szöveg dramatizálásával – az osztályterem-

ben megy végbe, majd az egyéni munka során minden tanulónak lehetősége van a megnyilatkozásra, az önkifejezésre és sikerélmény átélésére, miközben az elkészült munkáikat bemutatják.

A portfólió tehát komplex, életszerű feladatokba ágyazza a tanulási folyamatot. Lehetőséget biztosít tanár és diák folyamatos kommunikációjára, egymás megismerésére, a konfliktushelyzetek csökkentésére. A szakértői dosszié elkészítésének fázisai – célok kitűzése, tervezés, feladatok elkészítése, visszajelzés, értékelés – alkalmat adnak arra, hogy a diák betekintést nyerjen a témával kapcsolatos egyéb források, feldolgozási módok megismerésébe, képes legyen önálló kutatás végrehajtására a pedagógus irányításával. Teret ad a tanulói kreativitásnak, hiszen a feladatrészek kidolgozásában, az esetleges vizuális technika megválasztásában önállóságot engedünk a tanulóknak.

A portfólió készítése a maga összetettségében újszerű feladattípusnak számít a középiskolában; bár részleteiben már találkozhattunk vele korábban is, hiszen a gyűjtőmunkát, illetve az adatok rendszerezését mint feladatot már régen, szinte az

összes tantárgy tanítása során alkalmazzuk. A portfólió-készítésben újdonság az információk begyűjtésének módja, melynek során kilépünk a megszokott szaktudományi információk köréből (a saját tantárgyamnál maradvány pl. beszélgetés egy lelkésszel, színházban vagy moziban szerzett tapasztalatok, múzeumlátogatás, internetes gyűjtés), a források sokfélesége és jelenléte az órákon (a szépirodalmi szövegek mellett plakátok, hanganyag, színházi előadások internetes adaptációi), a rögzítés változatosága (szövegalkotási műveletek, vizuális feladatok). Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy azok a tanulók is szívesen dolgoznak akár több munkaórát is a feladatokkal, akik korábban több esetben nem készítettek házi feladatot. Most mégis igyekeznek tartalmas, esztétikus, igényes munkát kiadni a kezükből, mert gyakorlatközpontúnak érzik a portfólió készítését. Olyan kreativitást igénylő feladatokat jelölünk ki, amelyek igénylik az eredetiséget, nem válthatók ki internetről letölthető, könyvekből kimásolható megoldásokkal.

MADÁCHRA HANGOLVA: PORTFÓLIÓ-FELADATOK

A munkafolyamat egy adott témakör feldolgozását tűzi ki célul, jelentős mértékben illeszkedve a tantervi követelményekhez. A Nat elvárásaihoz igazított helyi tanterv lehetővé teszi, hogy a tanulói csoportok sajátosságaihoz igazodva válogasson a pedagógus a tananyagrészekből, illetve a tanulók érdeklődésének megfelelő szervezeti és munkaformákat alkalmazzon. Madách

Imre *Az ember tragédiája* című alkotása évek óta kevésbé kedvelt olvasmány a diákok körében. Vagy egyáltalán nem olvassák el, vagy néhány színnel való megismerkedésük után a nyelvi nehézségek és a

motívumok összetettsége miatt leteszik a könyvet. Így a pedagógus órák hosszú sorára egyedül marad a tananyag feldolgozásával. Ennek megváltoztatására törekedve dolgoztuk ki a témához kapcsolódóan is az irodalmi portfólió módszerét,

amely önálló munkára ösztönzi a tanulókat, elgondolkodtatja őket, s így képessé válnak arra, hogy következtetéseket vonjanak le azokból. A következőkben a Madách-témakör egy lehetséges feldolgozásának menetét, témaajánlásait mutatom be, majd tanulói munkákból idézve igyekszem rávilágítani arra, hogy az élményszerű ismeretfeldolgozás mennyire motiváló erejű.

Ajánlott feladatok Madách Imre: *Az ember tragédiája* témaköréhez

1. Szerkezetrajz: a mű felépítésének kreatív, egyedi ábrázolása

A tanulók ezt a feladatrészt nagyon eltérő felfogásban oldották meg: volt, aki táblázatot szerkesztett, mások buborékrajzokat készítettek, és előfordult motívumrendszerben keresztüli ábrázolási mód is: ebben Konstantinápoly keresztként, Prága távcsőként, az űr földgolyón kívül elhelyezkedő emberek rajzaként jelent meg. Nagyon kreatív ábrázolási módra mutatott rá az a tanuló, aki a mű motívumait összehangolta a rendszerszerűséggel: egy almát rajzolt, melyben elhelyezte a történelmi színeket,

majd mindezt egy ágon tekeredő kígyóval fonta körbe, a keretszíneket szimbolizálva.

2. Karakterrajz: valamilyen szereplő ábrázolása egy választott jelenetben

A diákok a dráma egy-egy általuk kedvelt vagy ellentmondásosnak tartott karakterét vizuálisan is megjeleníthették, melynek kapcsán érdemes kiemelni a színek használatát mint az érzelmkifejezés egyik lehetőségét. Lucifer gyakran vörösben izzott, míg Éva ártatlan lányként világos színekben jelent meg, Ádám pedig a gondterhelt férfi karakterét testesítette meg. Azáltal, hogy a tanulók meglelkesítettek a figurákat, sikerült azonosulniuk a szerepekkel, ami a mélyebb összefüggések megértésében segítette őket.

3. A mű feldolgozása: a mű továbbélésének bemutatása, pl. színházi előadás, képregény, festmények, animációs film

Ez a feladat szintén sokféle értelmezői keretet kínál a tanulók számára. A tanulókat

az órán megismertetjük Zichy Mihály illusztrációival, csoportmunkában kapnak egy-egy képet, majd állást kell foglalniuk azzal kapcsolatban, hogy mindez mennyire kifejező egy adott jelenethez társulva. Külön érdeklődéssel fogadják a diákok *Jankovics Marcell* animációs filmjét, amelyből részleteket vetítünk, s mellyel kapcsolatosan szintén véleményalkotásra sarkalljuk őket.

4. „Ádám a 21. században” – új jelenet szövegének megírása annak átgondolásával, hogy a mi korunkban milyen eszmében csalódhatna Ádám

Az új jelenet szövegének megírását különös kedvvel végzik el a diákok. Miután megbeszéljük a színek feldolgozását a hegeli dialektika alapján, a tanulók önállóan írják meg az új színt, amelyben meglepően kifejezésre juttatják örömeiket, félelmüket, bánatukat, szorongásaikat napjaink egyéni és globális problémáival összefüggően:

Ökokatasztrófa a XXI. század elején

Lucifer: multivállalat elnöke

Ádám: zseni, tervező

Éva: a zseni tervező felesége

Ádám, a zseni tervező egy olyan ötlettel áll elő, hogy megtervez egy olyan zseniális tankerhajót, amely egyszerre 5–10 millió tonna kőolajat is szállíthat.

[...] A tervezés és a megvalósítás nagy kihívás, a biztonsági berendezés kivitelezése óriási költségekkel növeli meg a projektet. Egy pénzéhes kereskedelmi cég elnöke (Lucifer) nagy lehetőséget lát a meggazdagodásra, ezért felfogadja a zsenit a hajó megépítésére. Azonban az építés során már olyan megszorításokat kell alkalmaznia a tervezőnek, amelyek veszélyeztetik a kőolajszállítás biztonságát. Ádám kezdetben örül a munkájának, de később nehezen tud kompromisszumot kötni. Éva, a felesége arra ösztönzi, hogy hunyjon szemet a biztonságot nélkülöző hajóépítés fölött, hiszen az utóbbi években olyan keveset keresett a terveivel Ádám, hogy alig tudtak megélni, most pedig a meggazdagodás kapujában állnak. Éva képes arra is, hogy Lucifer szeretőjévé váljon, csak hogy a férje megarthassa az állását.

Végül a hajó megépül, de az első útja során a több millió tonna kőolajjal nagy viharba kerül, Amerika partjainál darabokra törik, és a kifolyt kőolaj évtizedekre beszennyezi a partot és kipusztítja az élővilágot.

Lucifer Évával hamis útlevéllel, álnéven más országban él tovább, azonban Ádám nem tudja feldolgozni a katasztrófát, amely az ő terve miatt következett be, és inkább az öngyilkosságba menekül. Az ökológiai katasztrófa enyhítését, az élet újraindítását az egyszerű emberek végzik el az évek hosszú, küzdelmes munkája során, mivel ők nem hagyhatják hátra a szülőföldjüket, nekik itt kell továbbra is értelmes, boldog életet élni.

A tanulói részletből jól látható, hogy a diákokat foglalkoztatják a mindennapi életünket befolyásoló, alakító körülmények.

A legfontosabb eredménynek tartjuk, hogy a tanulók mozgósítani tudják a megszerzett tudásukat (tézis-antitézis-szintézis), és új összefüggéseket, reflexiókat tudnak megfogalmazni a klasszikus szövegekkel való találkozás után.

A szakértői dosszié feladatainak elkészítése otthon, egyéni munka során történik, amire általában két hetük van a tanulóknak, miközben folyamatosan konzultálnak elektronikusan vagy személyesen a pedagógusokkal. Lefűzhető fóliákban helyezik el a munkáikat, melyeket kézírással vagy nyomtatott formában készítenek el, a borítót maguk díszítik. Mire az órán az adott témakör véget ér, elkészülnek a saját munkáikkal is. A különböző képességeket igénylő változatos feladatok kihívást jelentenek a diákok számára (információszerzés és feldolgozás; tájékozódás térben és időben; kommunikációs, lényegkiemelő, együttműködési és problémamegoldó képesség; logikai, rendszerező képesség; összefüggések meg látása; képi információ feldolgozása; IKT-

alkalmazás), és a munka végeztével nő az önbecsülésük, pozitív énképük erősödik.

folyamatosan konzultálnak elektronikusan vagy személyesen a pedagógusokkal

olyan értékelésre van szükség, ami személyre szabott

AZ ÉRTÉKELÉS

Fontosnak tartjuk, hogy a diákok megfelelő visszajelzést kapjanak a munkáikról, hiszen a jól átgon-

dolt értékelési rendszer a pedagógiai folyamat fontos alappillére, az iskolai célok valóra váltásának egyik eszköze. Ehhez olyan értékelésre van szükség, ami személyre szabott, figyelembe veszi az egyéni adottságokat, a fejlődésben megtett utat,

hogy ennek megfelelően segítse a helyes önértékelés kialakítását. Ezért a tanulók munkáját szövegesen és érdemjeggyel is értékelem. Vizsgáлом a forma, műfaji kritériu-

mok, témataratás, gondolati mélység, világosság, nyelvi kifejezőmód szempontjait, melyeket ötös skálán értékelek, majd a tematikái átlag alapján érdemjegyet adok. Miután a tanulók visszakapták a munkájukat, témakörönként szétbontjuk az anyagot, és kiállítás vagy felolvasást tartunk, miközben a diáktársak egymás munkáiról véleményt mondanak. Az alkotások ano-

nim formában szerepelnek a „kiállításon”, egymás szövegeit név nélkül olvassák fel, hogy objektív módon tudják megítélni a diáktársaik teljesítményét. A tanulók ezt a munkafázist nagyon várják, felcsillan a szemük a pozitív megerősítés kapcsán, miután felfedjük a munkák „gazdáit”. Mindennek az a célja, hogy a tanulókat további erőfeszítésre sarkallja, tartsa életben a munkakedvüket. Úgy érezzük, mire véget ér a portfólió-készítés feladata, az osztálytermi légkör is jelentősen megváltozik: őszinte, nyílt kommunikáció kezdődik el a tanulók és a tanár között. Az oldott hangulat alkalmat teremt arra, hogy a tanulók bátran megnyilatkozhassanak, s ráeszmélnek, hogy az irodalmi szövegek világa összegegyeztethető a mindennapjaink örömeivel, küzdelmeivel, nehézségeivel, és így kedvet kapnak egy újabb témakör hasonló feldolgozásához.

ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK, A MÓDSZERBEN REJLŐ TOVÁBBI LEHETŐSÉGEK

A tanulókat mindig megkérjük arra, hogy a dokumentum-dosszié végén számoljanak be az elvégzett munkájukkal kapcsolatos benyomásaikról. Ezekben a visszajelzésekben főként azzal találkozunk, hogy érdekesnek találták a kreativitást igénylő feladatokat, szívesen búvárkodtak tantárgyakhoz kapcsolódó honlapokon, és ami nagyon fontos, hogy kezükbe vették a szépirodalmat, a forrásanyagot, s mindezt hatékonyan beépítették a portfóliójukba, miközben élményhez jutottak. A tanulók szinte kivétel nélkül arról számolnak be, hogy hosszas munkaórákat töltenek el a feladatok megoldásával, és szívesen teszik mindezt. Ehhez kapcsolódva idézek néhány tanulói reflexiót:

- » Én úgy gondolom, hogy a portfólió készítése nagyon hasznos, hiszen különböző technikákat ötvözhettünk, és a meglévő ismereteinket bővíthetjük. Igaz, hogy egy jó minőségű portfólió készítése sok időt igényel, de én személy szerint szeretem a kutatómunkát, így mindig örülök az ilyen feladatoknak, miközben használhatom a kreativitásomat.
- » A portfólió feladatai közül a legjobban a színek kreatív vázlatának elkészítése és az elképzelt szín megírása tetszett a legjobban [Madách témakör]. Elő kellett venni a fantáziánkat, szükségünk volt a saját képzelőerőnkre.
- » Ez volt az eddigi legérdekesebb portfólió, amit készítenünk kellett. Ennek oka egyszerű: sokkal több feladathoz kellett a kreativitásunkat használni. Ez szórakoztatóvá tette számomra a munkát, nem csak egy kötelezően elkészítendő dologként tekintettem rá.

Az említett gondolatok is megerősítik azt a hipotézisünket, hogy a személyes kapcsolatok, az élménynyújtás, a kreatív feladatok mozgósítják a tanulókat. Érezhetően javult az órák hangulata, az érdemjegyekben is pozitív változás kezdődött el. Az, hogy a pedagógusok és a diákok között megindult egy őszinte, tartalmas kommunikáció, a későbbi munkára is lelkesítően hatott. A kollégák esetében az órákon kívüli, illetve az elektronikus felületen történő kommunikáció sok időt igényel ugyan, ami a napi teendők mellett megterhelő lehet, azonban az órák hangulata, a tanulók lelkesedése kárpótolja a fáradozásaikat, hiszen hosszú távon javul az órák légköre, s a

tanulói érdeklődés fokozódása a kollégákra is inspirálóan hat. Különösen fontos, hogy a módszernek köszönhetően fejlődik a diákok szövegértési, szövegalkotási képessége, ami más tantárgyak feldolgozását is megkönnyíti. A módszer terjed a kollégák között: a humán munkaközösségen belül a történelem szakos tanárok is alkalmazzák a portfólió készítését. Úgy

a tanulói érdeklődés fokozódása a kollégákra is inspirálóan hat

látjuk, ez a módszer elősegíti, hogy az iskola betöltse az elsődleges társadalmi funkcióját: hogy feltáruljanak a gyermekek adottságai, kibontakozhassanak az adottságaiknak megfelelő képességeik, kialakulhasson érdeklődésük. Mind a társadalomnak, mind az egyénnek az az érdeke, hogy az iskola ezt a funkcióját hatékonyan tudja teljesíteni.



*Bolyai Nyári Akadémia,
2018 - megnyitó. A dési Rezeda
zenekar muzsikál.*

